

İşsizliğin Psikolojik Sonuçları: Antalya Örneği

The Psychological Consequences of Unemployment: The Case of Antalya

Rabia Bato Çizel

Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Akdeniz University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Labour Economics and Industrial Relations Department
rabiacizel@akdeniz.edu.tr

Cem Oktay Güzeller

Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü
Akdeniz University, Faculty of Education, Education Sciences Department
cemg@akdeniz.edu.tr

Nergis Mütevellioglu

Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Akdeniz University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Labour Economics and Industrial Relations Department
mutevellioglu@akdeniz.edu.tr

Temmuz 2011, Cilt 2, Sayı 1, Sayfa: 26-41
July 2011, Volume 2, Number 1, Page: 26-41

P-ISSN: 2146-0000

E-ISSN: 2146-7854

©2010-2011

İMTİYAZ SAHİBİ / OWNER OF THE JOURNAL
Ahmet ÇETİN
(ÇASGEM Adına / On Behalf of the ÇASGEM)

EDİTÖR / EDITOR IN CHIEF
Dr. Erdem CAM

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ / DESK EDITOR
Ceylan Güliz BOZDEMİR

TARANDIĞIMIZ İNDEKSLER / INDEXES
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL - PL
KWS NET LABOUR JOURNALS INDEX - USA
ASOS İNDEKS - TR

SAYFA TASARIM / PAGE DESIGN
Dr. Yusuf BUDAK

P-ISSN
2146 - 0000
E-ISSN
2146 - 7854

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Dr. Serhat AYRIM - ÇSGB
Dr. Sıddık TOPALOĞLU - ÇSGB
Dr. Havva Nurdan Rana GÜVEN - ÇSGB
Nurcan ÖNDER - ÇSGB
Ahmet ÇETİN - ÇASGEM
Dr. Erdem CAM - ÇASGEM

ULUSLARARASI DANIŞMA KURULU / INTERNATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Yener ALTUNBAŞ *Bangor University - UK*
Prof. Dr. Mehmet DEMİRBAĞ *University of Sheffield - UK*
Prof. Dr. Shahrokh Waleck DALPOUR *University of Maine - USA*
Prof. Dr. Özay MEHMET *Eastern Mediterranean University - N.CY*
Prof. Dr. Theo NICHOLS *University of Cardiff - UK*
Prof. Dr. Mustafa ÖZBİLGİN *Brunel University - UK*
Prof. Dr. Işık Urla ZEYTİNOĞLU *McMaster University - CA*
Doç. Dr. Kevin FARNSWORTH *University of Sheffield - UK*
Doç. Dr. Alper KARA *University of Hull - UK*
Doç. Dr. Yıldırım YILDIRIM *Syracuse University - USA*
Dr. Sürhan ÇAM *University of Cardiff - UK*
Dr. Tayo FASHOYIN *International Labour Organization - CH*
Dr. Ali Osman ÖZTÜRK *North Carolina State University - USA*

ULUSAL DANIŞMA KURULU / NATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ahmet Cevat ACAR *İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Yusuf ALPER *Uludağ Üniversitesi*
Prof. Dr. Cihangir AKIN *Sakarya Üniversitesi*
Prof. Dr. Mustafa AYKAÇ *Kırklareli Üniversitesi*
Prof. Dr. Mehmet BARCA *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*
Prof. Dr. Eyüp BEDİR *Gazi Üniversitesi*
Prof. Dr. Vedat BİLGİN *Gazi Üniversitesi*
Prof. Dr. Toker DERELİ *Işık Üniversitesi*
Prof. Dr. Nihat ERDOĞMUŞ *Kocaeli Üniversitesi*
Prof. Dr. Halis Yunus ERSÖZ *İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Seyfettin GÜRSEL *Bahçeşehir Üniversitesi*
Prof. Dr. Tamer KOÇEL *İstanbul Kültür Üniversitesi*
Prof. Dr. Metin KUTAL *Kadir Has Üniversitesi*
Prof. Dr. Ahmet MAKAL *Ankara Üniversitesi*
Prof. Dr. Sedat MURAT *İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Hamdi MOLLAMAHMUTOĞLU *Çankaya Üniversitesi*
Prof. Dr. Ahmet SELAMOĞLU *Kocaeli Üniversitesi*
Prof. Dr. Ali SEYYAR *Sakarya Üniversitesi*
Prof. Dr. Haluk Hadi SÜMER *Selçuk Üniversitesi*
Prof. Dr. İnsan TUNALI *Koç Üniversitesi*
Prof. Dr. Cavide Bedia UYARGİL *İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Recep VARÇIN *Ankara Üniversitesi*
Prof. Dr. Nevzat YALÇINTAŞ *İstanbul Üniversitesi*
Doç. Dr. Aşkın KESER *Uludağ Üniversitesi*

**Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazar(lar)ına aittir.
Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.**

*All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors.
The published contents in the articles cannot be used without being cited.*

İşsizliğin Psikolojik Sonuçları: Antalya Örneği*

The Psychological Consequences of Unemployment: The Case of Antalya

Rabia Bato Çizel¹ Cem Oktay Güzeller² Nergis Mütevellioğlu³

Özet

Bu makalede, işsizlik sonucu yaşanan parasal sıkıntının bireylerin genel sağlığı ve yaşam tatmini üzerindeki etkileri ile genel sağlığın öz-saygı ve yaşam tatmini üzerindeki etkilerinin araştırılması amaçlanmaktadır. Araştırma için veriler, yüz yüze yapılan anketler aracılığıyla Antalya İŞKUR'a kayda gelen işsizlerden Mayıs-Haziran 2010'da toplanmıştır. Araştırmanın evrenini, Antalya İŞKUR'a kayıtlı 31.000 dolayındaki işsiz oluşturmaktadır. Bu evrenden basit tesadüfî örnekleme yöntemi ile belirlenen 610 işsize anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizi ve tanımlayıcı istatistikleri için "SPSS for Windows 19.0" paket programı kullanılmıştır. İşsizlik ile psikolojik sıkıntı arasındaki hipotetik path modeli "LISREL 8.7" ile analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, işsizlik süresinde erkekler, kadınlara kıyasla daha fazla parasal sıkıntı ve daha yüksek düzeyde psikolojik sıkıntı yaşamaktadır; parasal sıkıntı, erkeklerin psikolojik sağlığını kadınlardan daha fazla etkilemektedir. İşsizlik sonucu yaşanan parasal sıkıntı, erkeklerin yaşam tatminini de kadınlara oranla daha olumsuz etkilemektedir.

Anahtar Sözcükler: İşsizliğin psikolojik etkileri, psikolojik sıkıntı, parasal sıkıntı, özsaygı, yaşam tatmini.

Abstract

The purpose of this study is to examine the psychological conditions of the unemployed in Antalya. In this context, the aim of this study is to investigate the effects on self-esteem and life satisfaction unemployment in the financial distress as a result of the overall health of individuals and their impact on life satisfaction and overall health. Data were collected from unemployed registered to İŞKUR through face-to-face surveys between May and June of 2010. In this context, the population of the research was 31.000 unemployed which have been registered to Antalya Provincial Directorate of İŞKUR. The research was conducted with 610 which were selected by random sampling from unemployed registered to İŞKUR. "SPSS for Windows 19.0" was used to analyse data and "LISREL 8.7" programs was used to test the model for men and women separately. Men are facing more financial strain and psychological distress in comparison with women in the process of unemployment. Financial strain is negatively effecting the psychological health and life satisfaction of men more than women.

Keywords: The psychological impacts of unemployment, psychological distress, financial strain, self-esteem, life satisfaction.

¹ Sorumlu Yazar / Responsible Author: Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, rabiacizel@akdeniz.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, cemg@akdeniz.edu.tr

³ Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, mutevellioğlu@akdeniz.edu.tr

* Bu çalışmanın verileri, Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yönetim Birimi (BAP) tarafından desteklenen araştırma projesi ile elde edilmiştir. Katkıları dolayısıyla BAP'a ve çalışmaya yorumlarıyla ve önerileriyle destek veren Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Taha KARAMAN'a teşekkür ederiz.

Giriş

21. yüzyılın başında işsizlik, gerek Dünyanın, gerekse Türkiye'nin en önemli toplumsal sorunlarından birisidir. 2009 yılı verilerine göre Türkiye, İspanya ve İrlanda'dan sonra işsizlik sıralamasında OECD ülkeleri arasında 3. sırada yer almaktadır (OECD, Beschäftigungsausblick, 2009). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından periyodik olarak yayımlanan Hanehalkı İşgücü Araştırması 2009 Ekim dönemi (Eylül, Ekim, Kasım 2009) sonuçlarına göre; Türkiye'de kurumsal olmayan nüfus, bir önceki yılın aynı dönemine göre 813 bin kişilik bir artış ile 70 milyon 773 bin kişiye, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus ise 860 bin kişi artarak 51 milyon 933 bin kişiye ulaşmıştır. Aynı kaynağa göre, 2009 yılı genel işsizlik oranı % 13'e ve genç (15-24 yaş arası) işsizlik oranı % 24'e yükselmiştir. 2008 yılının aynı döneminde genel işsizlik oranı % 11,2 ve genç işsizlik oranı %21,8 idi. 2002'den bu yana % 10'un altına düşmeyen genel işsizlik oranlarının gösterdiği gibi işsizlik, Türkiye'nin en önemli toplumsal problemlerinden birisidir. Ocak 2011'de genel işsizlik oranı % 11,9, tarım dışı işsizlik oranı %14,7 ve genç nüfusta işsizlik oranı % 22 seviyesindedir (www.tuik.gov.tr).

Gerek kaynakları, gerekse başa çıkma olanakları bakımından toplumsal nitelikli bir sorun olan işsizlik, aynı zamanda bireyi doğrudan etkileyen ve bireysel olarak yaşanan bir sorundur. İşsizliğin birey üzerindeki olumsuz etkileri, 1930'lu yılların başından bu yana araştırılmaktadır. Araştırma bulguları, işsiz kalmanın hem yoksulluğa; hem de bireysel, ailevi, sosyal sorunlara, fizyolojik, psikolojik, psiko-somatik rahatsızlıklara yol açtığını göstermektedir. Bu sorunların kaynağı, işsizliğin, zorunlu yaşamsal giderleri karşılayacak bir gelirden yoksun kalmanın ötesinde, bireye kendi yaşamını ve durumunu etkileme gücünü kaybettiğini hissettirmesidir (Promberger, 2008'den akt: Mütevellioğlu ve Bato Çizel, 2010: 281). Kuşkusuz işsizlik, işsiz bireyden öte ailesi ve toplum üzerinde de olumsuz etkilere yol açmakta, telafisi mümkün olmayan maddi ve sosyal kayıplar doğurmaktadır.

İşsizlik süresi uzadıkça, yol açtığı sıkıntılar da artacaktır. İşsizliğin "sıkıntı" kaynağı olması yüklediği "maliyetler" ile ilgilidir. Bu açıdan işsizliğin hem bireye ve ailesine hem de topluma önemli maliyetler yüklediği bilinmektedir. Yapılan araştırmalar işsizlikle boşanmalar, hırsızlık, alkol ve uyuşturucu kullanımı, intihar gibi sosyal sorunlar arasında pozitif bir ilişki (korelasyon) olduğunu göstermektedir (Biçerli, 2005: 420-421). İşsizliğin kişilere yüklediği maliyetlerin başında çalışmamak nedeniyle gelir elde edememek gelmektedir. Geniş toplum kesimlerinin tek gelir kaynağının emeği olduğu düşünülürse uzun süreli işsizliğin birey ve ailesi üzerinde mali ve psikolojik sorunlara yol açmasının kaçınılmaz olduğu açıklık kazanmaktadır.

İşsizlik bireylerde kalıcı izler bırakır. İşsiz kaldıkları dönem boyunca insanlar yalnızca gelirlerini kaybetmezler aynı zamanda yeni iş buldukları zaman işsiz kaldıkları sürede yaşadıkları tecrübelerin izlerini de taşırlar (Arulampalam, 2001'den akt: Mütevellioğlu ve Bato Çizel, 2010: 282). İşsizliğin bir başka etkisi de kişiler üzerinde yarattığı psikolojik sıkıntı durumudur. Graetz'in (1993) yaptığı araştırmaya göre, işsiz durumda olan kişilerin psikolojik gönençlerinin önemli düzeyde azaldığı, tekrar istihdam edilmeleri durumunda ruhsal sağlıklarında önemli iyileşmeler olduğu ortaya çıkmıştır. Bolton ve Oatley'in (1987) araştırmaları işsizlerin işi olanlara kıyasla daha depresif ve tekrar istihdam edilmeleri durumunda daha az depresif olduklarını, Tiggemann ve Winefield'in (1984) araştırmaları ise işsiz bireylerin çalışan bireylere göre daha sıkıntılı ve yalnız olduğunu ortaya koymaktadır.

İşsizlik bireyler üzerinde psikolojik sıkıntı, parasal sıkıntı, özsaygı ve yaşam tatmini açısından olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. İşsizliğin bireyler üzerinde yarattığı psikolojik etkiler konusunda Türkiye’de yapılmış olan alan araştırmaları oldukça sınırlıdır. Bu çalışma, Antalya örneğinde işsizliğin bireyler üzerindeki psikolojik etkilerini, bu süreçte yaşanan parasal sıkıntının genel sağlık ve yaşam tatmini üzerindeki etkilerini, genel sağlığın özsaygı ve yaşam tatmini üzerindeki etkilerini açıklamayı amaçlamaktadır. Bu amaçla oluşturulan model kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı test edilmiştir.

Yazın İncelemesi

Psikolojik anlamda kötüye gitme; kaygı, bunalım, uykusuzluk, asabiyet, güven eksikliği, halsizlik ve sinirlilik seviyelerinin artışı ifade eder (Warr ve Jackson, 1984: 81). Psikolojik sıkıntı araştırmaları yüksek GSA (Genel Sağlık Anketi) skorları ortaya çıkarmıştır (Banks ve ark., 1980; Ensminger ve Celentano, 1990; Graetz, 1993; Jackson ve ark., 1983). İşsizlerin psikolojik ve fiziksel sağlığının, çalışan bireylere göre daha bozuk olduğu, özellikle psikolojik sağlık konusunda bu iki grup arasındaki farkın derinleştiği bilinmektedir. İşsizlik; kaygı, depresyon, umutsuzluk, madde bağımlılığına yatkınlık, yalnızlık gibi psiko-sosyal sorunlara yol açmaktadır (Kumaş, 2001: 97; McKee-Ryan ve ark., 2005; Blien, 2008: 3; Promberger, 2008: 10; Holleder, 2008: 30; Deprez, 2009: 11).

İşsizlikte psikolojik sağlığı etkileyen faktörler; özsaygı, ekonomik durum, sosyal destek, işe bağlılık, cinsiyet ve yaş olarak ifade edilmektedir (Kokko ve Pulkkinen, 1998: 206). İşsiz bireylerde çalışanlara göre daha yüksek seviyelerde beklenebilecek psikolojik rahatsızlıkların başlıcaları; endişe, depresyon, somatik rahatsızlıklar, diğer insanlara yönelik düşmanca tutumlar ve paranoyadır (Arthur H. Goldsmith ve ark. 1997’den akt: Kurt, 2005: 30).

İşi olanlar ile işsizlerin sağlık durumları karşılaştırıldığında, özellikle uzun süreli işsizliğin yüksek düzeyde psikolojik sıkıntıya yol açtığı ortaya çıkmaktadır (Stokes ve Cochrane, 1984; Kokko ve Pulkkinen, 1998). Diğer taraftan işsizlik sürecinde aileden alınan desteğin özellikle erkek işsizlerin psikolojik sağlıkları üzerinde önemli pozitif etkisi olduğu saptanmıştır (Shams, 1993: 175). Hepworth’un (1980) işsizliğin psikolojik etkilerini ölçtüğü çalışması da, Genel Sağlık Anketi (GSA) skorlarının 35-44 yaş grubunda en yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Clark (2003), işsizlik ile psikolojik sıkıntı arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulmuştur. İşsiz bireyler çalışan bireylere göre; daha az psikolojik ve fiziksel sağlığa, daha düşük yaşam tatminine, daha yüksek bunalımlı belirtilerine, daha düşük yetkinliğe sahiptir (McKee-Ryan ve ark., 2005; Feather ve O’Brien, 1986). Uzun süreli işsizlik, yetişkinlerde daha fazla psikolojik sıkıntıya sebep olmaktadır (Kokko ve ark., 2000: 310).

Rowley ve Feather (1987), işsizliğin süresi ile psikolojik sıkıntı, işsizliğin süresi ile parasal sıkıntı ve işsizliğin süresi ile özsaygı arasındaki ilişkiyi ortaya koymuşlardır. Bu sonuçlar, bir kültürden diğerine, değerlere, tutumlara, sosyal desteklere, aile yapılarına, toplumların ulusal geçmişlerine ve kültürel yapılarına bağlı olarak değişebilmektedir (Rowley ve Feather, 1987: 330). Brenner ve Bartel (1983) çalışmalarında, işsizliğin süresi ile psikolojik sıkıntı arasında anlamlı negatif yönlü ve genel sağlık ile yaşam tatmini arasında anlamlı pozitif yönlü bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Powdthavee (2007: 632) ve Carroll (2007), işsizlerin yaşam tatminlerinin çalışan ve düzenli geliri olanlara kıyasla daha düşük olduğunu saptamıştır. Kassenboehmer ve Haisken-DeNew’in (2009) Almanya’da işsizliğin yaşam tatmini üzerindeki etkilerini açıkladıkları çalışmaları, işsizliğin yaşam

tatmini üzerinde negatif etkileri olduğunu ortaya çıkarmıştır. Shams'ın (1993: 181) çalışması ise, işsizliğin süresi ile depresyon arasında negatif bir ilişki ortaya koymaktadır.

Warr ve Jackson (1984) çalışmalarında, parasal sıkıntının genellikle işin kaybedilmesinden sonra, özellikle de işsizliğin üçüncü ayından sonra arttığını ve psikolojik sıkıntı ile parasal sıkıntı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu konuda yapılan çalışmalar finansal baskının, işsizler arasındaki psikolojik stresin önemli işaretlerinden biri olduğunu göstermektedir (Turner, 1995'den akt: Kurt, 2005: 31). Parasal sıkıntının, çocukları olan, orta yaş grubunda bulunan ve uzun dönemli işsizliğe maruz kalanlarda daha fazla olduğu bulunmuştur. Boey ve Chiu (2005) ve Whelan (1992) da çalışmalarında benzer sonuçlar elde ederek, algılanan parasal sıkıntı ile psikolojik sıkıntı arasında negatif bir ilişki bulunduğunu ortaya koymuşlardır. İşsizlikle parasal sıkıntı ilişkilendirildiğinde, bundan en ciddi etkilenecek grup, düşük sosyo-ekonomik durumdaki insanlar olacaktır (Watkins, 1992'den akt: Kurt, 2005: 31).

Rowley ve Feather (1987) Güney Avustralya'da yaptıkları çalışmalarında yaş aralıkları farklı olan (15-24 ve 30-49 arası) iki grup arasında işsizliğin farklı etkilerini incelemişlerdir. Gençlerden ziyade orta yaş grubunda, daha fazla psikolojik sıkıntı ve daha fazla işe bağlılık olduğu; ayrıca işsizliğin süresinin uzamasıyla parasal sıkıntının arttığı, öz saygının düştüğü ve psikolojik sıkıntının artma eğilimi gösterdiği ortaya çıkmıştır. Psikolojik sıkıntı ile parasal sıkıntı arasında pozitif bir ilişki; özsaygı ile psikolojik sıkıntı arasında ise negatif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, farklı çalışmalar (Winefield ve Tiggenmann, 1990a; 1990b), işsizlik ile özsaygıdaki azalma arasındaki ilişkiyi kanıtlamada başarısız olmuşlardır. Hartley (1980)'e göre, özsaygı, işsizler arasında düşük değildir ve uzun süreli işsizlerde azalmamaktadır.

Kokko ve Pulkkinen'in (1998) çalışmalarında, zayıf ekonomik durum ve zayıf özsaygı Rosenberg'in Özsaygı Ölçeği ile ölçülmüş, işsizlik ile psikolojik sıkıntı arasındaki ilişkide aracı olarak kullanılmıştır. İşli olanlarla kıyaslandığında, uzun süreli işsizlerde daha fazla kaygı, daha fazla bunaltı belirtileri ve daha düşük özsaygı ifade edilmiştir. Geleneksel işsizlik araştırmaları işsizlik ile düşük özsaygı arasındaki ilişkiye işaret etmektedir (Shamir, 1986: 61; Kumaş, 2001: 120). Hartley (1980), çalışanlar ile işsiz yöneticileri karşılaştırdığı çalışmada özsaygının işsiz yöneticiler arasında düşük olmadığı ve işsizliğin süresi uzadıkça da düşmediği sonucuna varmıştır. Shamir (1986), istihdamda olup olmama ile özsaygı arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalıştığı araştırmasında, kadınlar ya da erkekler için anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. İşsiz gruplar arasında da, işsizliğin süresi ile özsaygı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Yapılan araştırmalar, işsizliğin yol açtığı psikolojik etkiler konusunda cinsiyetin önemli bir değişken olduğuna işaret etmektedir. Sosyolojik çalışmalar, aile reisinin işsiz kalmasının, eş ve çocuklar üzerinde sorunlar yarattığını, geçimsizliğe, boşanmalara, şiddete yol açtığını ve çocukların sosyalizasyon sürecini olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır (Kumaş, 2001: 123). Bu olgu geçerli kültürel değerlerle ilişkili olsa gerektir. Geleneksel olarak ailenin geçimini sağlama işlevi erkeğe, aileyi yeniden üretme rolü ise kadına atfedilmiştir. Ensminger ve Celentano (1990), kadın ve erkek farklılığının etkileyebileceği alanları; ailenin mali durumu, çocuklar ve aile ile ilgili konular ve endişeler, sorumluluklarla başa çıkma, sosyal destek ve sosyal bütünleşme ve ailenin geçimini sağlama rolünün merkeziliği şeklinde tanımlamışlardır. Bazı çalışmalarda (Ensminger ve Celentano, 1990; Leana ve Feldman, 1991), işsizlik tecrübelerinde yaşanan psikolojik sıkıntı ile cinsiyet arasında farklılık bulunmamıştır. Buna karşılık Shamir'in (1985) çalışması, işsiz olan erkeklerde kadınlara oranla daha fazla bunaltı belirtileri ve daha fazla kaygı olduğunu ortaya koymaktadır. Dew

ve ark. (1992) ise, kadınlarda işsizlik süreci ile yüksek bunaltı belirtileri arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Feather ve O'Brien (1986), Boey ve Chiu (2005) ve Mak ve arkadaşlarının (2005) çalışmaları ise, kadınlarda erkeklere oranla daha fazla psikolojik sıkıntı olduğunu ortaya koymaktadır.

Yazından elde edilen bilgiler ışığında erkek ve kadın için bir yapısal denklem modeli tanımlanıp bu model kapsamında aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

H1: İşsizlik süresi ile parasal sıkıntı arasında ilişki vardır.

H2: İşsizlik süresi ile bireyin genel sağlık durumu arasında ilişki vardır.

H3: Parasal sıkıntı ile bireyin genel sağlık durumu arasında ilişki vardır.

H4: Parasal sıkıntı ile bireyin yaşam tatmini arasında ilişki vardır.

H5: Genel sağlık durumu ile bireyin özsaygısı arasında ilişki vardır.

H6: Genel sağlık durumu ile bireyin yaşam tatmini arasında ilişki vardır.

YÖNTEM

Örneklem

Bu araştırma için veriler, Türkiye İş Kurumu Antalya İl Müdürlüğü'ne (Antalya İş-Kur) kayıt için gelen işsizlerden Mayıs-Haziran 2010'da toplanmıştır. Anket uygulaması işsizlerle yapılan yüz yüze görüşmelerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini, Antalya İş-Kur'a kayıtlı 31.000 dolayındaki işsiz oluşturmaktadır. Basit tesadüfi örneklemin seçiminde % 5 hata oranı ile en az ulaşılması gereken sayı 380 kişi olarak ifade edilmektedir (Altunışık ve ark., 2004: 125). Bu doğrultuda anketler belirtilen dönemde basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen ve araştırmaya katılımda gönüllü olan 610 işsize uygulanmıştır. Elde edilen verilerin tanımlayıcı istatistikleri, SPSS for Windows 19.0 Paket Programı kullanılarak; kadın ve erkekler için ayrı ayrı oluşturulan modelin test edilmesi ise LISREL 8.7 programı ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamındaki 610 işsizden 304'ü (%50,8), 25-34 yaş arasında gençlerden oluşmaktadır. Örneklemin 389'u (%70,3) erkek, 164'ü (%29,7) kadındır. İşsiz oldukları süre açısından değerlendirildiğinde; 204'ü (%38,7) bir yıldan uzun süredir işsizdir. İşsizlik sürecinde örneklemin %83'ü sosyal çevreden psikolojik destek, % 42,9'u ise zorunlu giderlerini karşılayabilmek için aileden maddi destek almaktadır. İşsiz bireylerin Genel Sağlık Anketi (GSA) puanları incelendiğinde kadınların % 58,5'inin, erkeklerin ise % 60,7'sinin 5'in üzerinde puan aldıkları yani psikolojik bakımdan sorunlu olma ihtimali oldukları görülmektedir.

Ölçekler

GSA, Goldberg (1972) tarafından geliştirilen, işsizlik yazınında psikolojik sağlığın değerlendirilmesinde yaygın olarak kullanılan bir ölçektir. Bu ölçek hem pozitif hem de negatif etkileri (bireyin kendisini göreceli olarak mutlu hissetmesi veya gerilim altında hissetmesi gibi) içeren maddelerden oluşmaktadır.

1972 yılında Goldberg tarafından 60 madde olarak geliştirilen GSA, ruhsal sorunların araştırılması ya da taranması amacıyla birçok dile ve kültüre uyarlanmıştır. Daha kısa bir anket elde etmek için yapılan çalışmalar sonucu 30, 28 ve 12 maddelik GSA'lar ortaya çıkmıştır. Rowley ve Feather (1987), Hepworth (1980), Whelan (1992), Shams (1993), Kokko ve Pulkkinen (1998), Çetinay ve Gülseren (2005), Boey ve Chiu (2005) 12 maddelik ölçeği kullanmışlar ve ölçeğin güvenilirliğini sırasıyla % 89, % 85, %82, % 89, % 88, % 84, %75 olarak bulmuşlardır. Ölçek Türkçe'ye çevrilerek geçerlik-güvenirlik çalışması Kılıç (1996) tarafından yapılmış ve iç tutarlılığı % 84, tekrar test korelasyonu % 67 olarak bulunmuştur.

Goldberg, iç tutarlılığı % 94, tekrar test korelasyonunu % 90 olarak saptanmıştır. Bu çalışmada, GSA'nın 12 sorudan oluşan versiyonu kullanılmış ve ölçeğin güvenilirliği %72 olarak bulunmuştur.

12 maddelik GSA'da her madde, deneğin son zamanlarda belirli bir yakınmasının olup olmadığına ilişkin sorular için "hiç olmuyor, her zamanki kadar, her zamankinden sık, çok sık" şeklinde sıralanan 4'lü yanıtlamadan oluşmaktadır. Puanlamada GSA'nın değerlendirilmesinde kullanılan GHQ tipi puanlama adı verilen yöntem kullanılmıştır. Buna göre; ilk iki sütun 0, son iki sütun da 1 olarak puanlanmıştır; puan yükseldikçe psikiyatrik rahatsızlık olasılığı artmaktadır (Feather 1989: 90, Jackson 2007: 79, Kelleci ve ark. 2003: 12). Ölçekten beş ya da daha fazla puan düzeyi yüksek skor olarak değerlendirilmektedir.

Kelleci ve arkadaşlarının (2003), bir sağlık ocağına başvuran kadınların genel sağlık anketine göre ruhsal durumlarını inceledikleri çalışmalarında, kadınların % 58,3'ünün GSA puanını 5'in üzerinde bulmuşlardır. Buzlu ve arkadaşları (2006) ise, benzer bir çalışmayı İstanbul'da gerçekleştirmişler ve herhangi bir işte çalışmayan kadınların % 47'sinin GSA puanlarını 5'in üzerinde bulmuşlardır. Demirüstü ve arkadaşları (2009), üniversite öğrencilerinin genel sağlık durumlarını inceledikleri çalışmalarında, öğrencilerin % 59,5'inin sağlıklı, % 20,1'inin psikiyatrik bir rahatsızlık bulunma olasılığının yüksek ve % 20,4'ünün ise psikolojik ve fizyolojik olarak hastalık durumunda olduğunu ortaya koymuşlardır.

Parasal sıkıntı ölçeği, Warr ve Jackson (1984) tarafından oluşturulan ve daha sonra işsizlikle ilgili ampirik araştırmalarda sıklıkla kullanılan (McKee-Ryan ve ark., 2005: 56; Rowley ve Feather, 1987) bir ölçektir. Sheffield çalışmalarında parasal sıkıntının pek çok ölçümleri kullanılmıştır (Feather, 1989: 104). Bu ölçek işsizlikle başa çıkma kaynağı olarak tanımlanır (McKee-Ryan ve ark., 2005: 56). Warr ve Jackson (1984), Rowley ve Feather (1987), Aubry ve ark., (1990) ve Shams (1993) parasal sıkıntıyı "Geçmiş aylarınızı düşündüğünüzde kendinizi ne sıklıkla ciddi parasal sıkıntıda hissettiniz?" sorusuna: "hiçbir zaman, hemen hemen hiç, sık sık, neredeyse her zaman, her zaman" şeklinde verilen yanıtlarla ölçmüşlerdir. Bu çalışmada ise parasal sıkıntı, "Kendimin ve ailemin yiyecek ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterli bir gelire sahibim" ve "Kendimin ve ailemin giyecek ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterli bir gelire sahibim" soruları ile ölçülmektedir. Bu sorunun yanıtları 5 noktalı (kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum) likert ile ölçülmüştür. Ölçeğin güvenilirliği maddelerin iç tutarlılığına dayalı olarak hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı ile incelenmiştir. İç tutarlılığa dayalı olarak elde edilen Cronbach Alpha değeri % 90 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu değer yazında kabul edilen güvenilirliğin, % 70 ve üzerinde (Hair ve ark., 1998) olması ölçütünü fazlasıyla sağlamaktadır.

Özsaygı, genellikle yaşamdaki başarı beklentisi ile bağlantılı olarak; "kendine saygı hissine", "benlik duygusuna" ve "kendini kabul"e atıfta bulunur (Mak ve ark., 2005: 425). Özsaygı ölçeği, işsizlik süresince kişisel başa çıkma kaynağı olarak tanımlanır ve işsiz kendisini değerlendirmesinin esas belirleyeni olarak kabul edilir (McKee-Ryan ve ark., 2005: 56). Bu ölçek Rosenberg (1965) tarafından geliştirilmiş ve çeşitli araştırmalarda (Feather, 1982; Feather ve Barber, 1983; Shamir, 1986; Rowley ve Feather, 1987; Mak ve ark., 2005) kullanılmıştır. Rowley ve Feather (1987) ölçeğin güvenilirliğini % 82, Shamir (1986) % 86 ve Mak ve ark. (2005) ise % 63 olarak bulmuştur. Ülkemize Çuhadaroğlu (1985) tarafından uyarlanan ölçeğin geçerlik katsayısı % 71, güvenilirliği % 75 olarak bulunmuştur (Balat ve Akman 2004: 178, Razi ve ark. 2009: 18). Bu çalışmada kullanılan anket formunda özsaygı, 6'sı pozitif, 4'ü negatif olmak üzere toplam 10 önerme aracılığıyla 5 noktalı (hiç doğru değil, doğru değil, bazen doğru, sıklıkla doğru, daima doğru) likert ile ölçülmüştür. Razi ve ark.,

(2009), 15-24 yaş grubu çalışan gençler arasında yaptıkları çalışmalarında haftada 6 gün ve daha fazla çalışan gençlerin özsaygı puanlarının, 1-5 gün arasında çalışanlara göre daha yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Yaşam tatmin ölçeği (YTÖ; Diener ve arkadaşları 1985), herhangi özel bir alandan (örneğin; iş ile ilgili, kişisel faktörlerle ilgili, çevresel faktörlerle ilgili ya da toplumsal faktörlerle ilgili) ziyade, kişilerin bir bütün olarak yaşamdan duydukları tatmini ölçmektedir. Söz konusu ölçek genel yaşam tatmini ölçümü için yaygın olarak kullanılan bir ölçektir. Chow (2005), Kanada'da üniversite öğrencilerinin yaşam tatmini üzerine yaptığı araştırmasında YTÖ'nün güvenilirliğini % 83 olarak bulmuştur. YTÖ'nün Türkiye'deki geçerlik ve güvenilirlik analizi Irmak ve Kuruüzüm (2009) tarafından yapılmış ve güvenilirliği %77 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada, literatür taraması sonucu elde edilen bilgiler ışığında işsizlerin yaşamlarından duydukları tatmin düzeyi, tek ve bütüncül bir soruyla, 5 noktalı (çok kötü, iyi değil, kararsızım, iyi, çok iyi) likert ile ölçülmüştür.

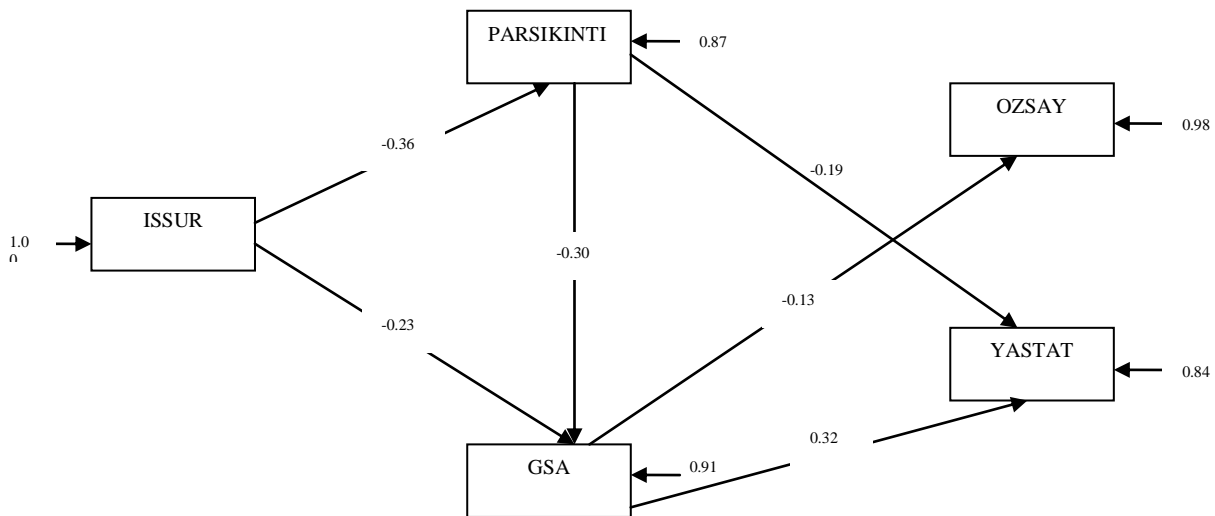
Veri Analizi

Verilerin analizi ve tanımlayıcı istatistikleri için SPSS for Windows 19.0 paket programı kullanılmıştır. İşsizlik ile psikolojik sıkıntı arasındaki hipotetik path modeli ise LISREL 8.7 ile analiz edilmiştir. Model parametrelerinin kestiriminde, maximum likelihood hesaplanmıştır (Jöreskog ve Sörbom, 2004). Veri setindeki eksik veriler silinmiştir. Ayrıca, veri setinde uç/aykırı değerler olup olmadığı incelenerek uç/aykırı değerlerin bulunmadığı gözlenmiş ve analizler 610 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Bu çalışmada, işsizliğin bireyler üzerindeki psikolojik etkileri, bu süreçte yaşanan parasal sıkıntının genel sağlık ve yaşam tatmini üzerindeki etkileri, genel sağlığın özsaygı ve yaşam tatmini üzerindeki etkileri yapısal denklem modelleme ile ölçülmüştür. Aynı model kadın ve erkekler için ayrı ayrı test edilmiş ve sonuçlar aşağıda açıklanmıştır.

Şekil 1. Erkekler İçin LISREL Path Modeli

Tablo 1. Yapısal Model İçin Uyum İyiliği Değerleri (Erkek)

Değişkenler Arası İlişkiler	ÖE	
	β	t
İşsizlik süresi → Parasal sıkıntı	-0.36	-5.85
İşsizlik süresi → Genel sağlık	-0.23	-3.40
Parasal sıkıntı → Genel sağlık	-0.30	-4.54
Parasal sıkıntı → Yaşam tatmini	-0.19	-3.15
Genel sağlık → Özsaygı	-0.13	-1.93
Genel sağlık → Yaşam tatmini	0.32	5.12
χ^2		7.02
d.f.		4
P değeri		0.000
RMSEA		0.057
GFI		0.99
AGFI		0.96
NFI		0.93
NNFI		0.92
CFI		0.97
IFI		0.97

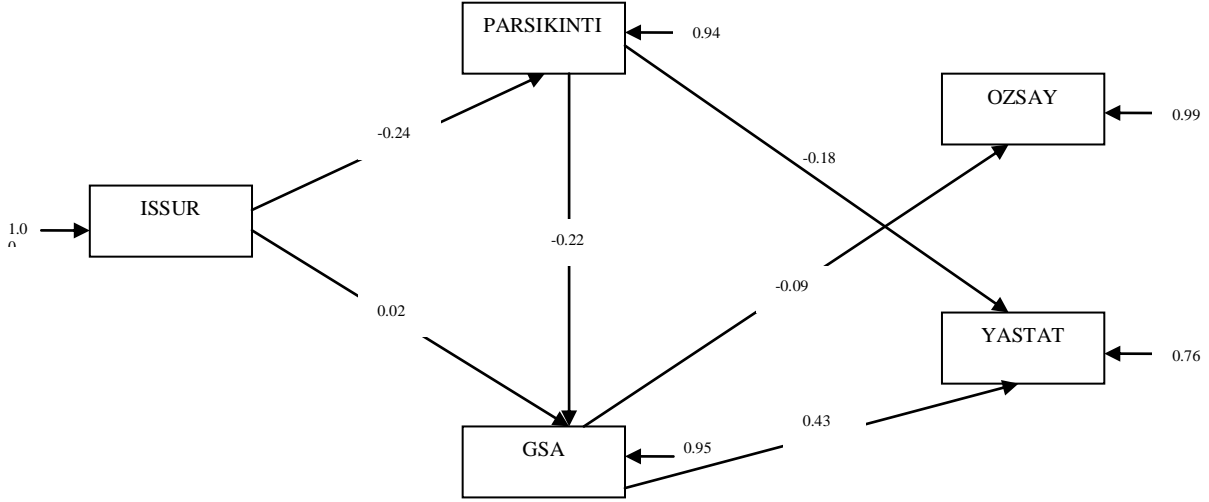
Tablo 1’de yapısal modele ilişkin uyum indekslerinin, $\chi^2_{(4)}=7.02$, $\chi^2/sd=1.755$, RMSEA=0.057, GFI=0.99, AGFI=0.96, NFI=0.93, NNFI=0.92, CFI=0.97, ve IFI= 0.97 olduğu gözlenmektedir. Analiz sonuçları incelendiğinde, her iki grupta da χ^2 ve serbestlik derecesi oranının 3’ün altında olduğu, RMSEA değerinin 0.057 olduğu, GFI, AGFI, NFI, değerlerinin 0.90’ın üzerinde olduğu ve NNFI CFI ve IFI değerlerinin 0.90’ın üzerinde olduğu görülmüştür. Uyum indekslerini incelemek üzere, modele ait uyum indekslerine genel olarak bakıldığında başta χ^2/sd oranı olmak üzere tümünün uyum indeksinin kabul değeri koşullarını karşıladığı görülmektedir (Hair ve ark., 1998; Chau, 1997; Chau ve Hu, 2001). Tüm bu sonuçlara bağlı olarak erkekler için oluşturulan model için, bu çalışmanın tüm hipotezlerinin geçerli olduğu söylenebilmektedir. “İşsizlik süresi ile parasal sıkıntı arasında bir ilişki vardır” şeklinde ifade edilen birinci hipotez doğrulanmaktadır. Standardize edilmiş yol katsayıları $\beta = -0.36$ olarak bulunmuştur. Bu iki değişken arasındaki ilişkinin düşük düzeyde ve anlamlı olduğu anlaşılmaktadır ($\beta = -0.36$; $t = -5.85$; $p < 0.05$). Bu değer, dışsal değişken olan “işsizlik süresi”ndeki bir puanlık artışın “parasal sıkıntı”da 0.36 puanlık azalışa neden olacağını ifade etmektedir.

Araştırmanın erkekler için oluşturulan “işsizlik süresi ile genel sağlık arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen ikinci hipotezi, “parasal sıkıntı ile genel sağlık arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen üçüncü hipotezi, “parasal sıkıntı ile yaşam tatmini arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen dördüncü hipotezi ve “genel sağlık ile yaşam tatmini arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen altıncı hipotezi doğrulanmıştır. Standardize edilmiş yol katsayıları ve t değerleri ise sırasıyla; $\beta = -0.23$; $t = -3.40$; $p < 0.05$; $\beta = -0.30$; $t = -4.54$; $p < 0.05$; $\beta = -0.19$; $t = -3.15$; $p < 0.05$; $\beta = 0.32$; $t = 5.12$; $p < 0.05$ olarak hesaplanmıştır.

Araştırmanın erkekler için oluşturulan “genel sağlık ile özsaygı arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen beşinci hipotezi ise doğrulanmamıştır. Standardize edilmiş yol

katsayıları $\beta = -0.13$ olarak bulunmuştur; dolayısıyla bu iki değişken arasındaki ilişkinin olmadığı anlaşılmaktadır ($\beta = -0.13$; $t = -1.93$; $p > 0.05$).

Şekil 2. Kadınlar İçin LISREL Path Modeli

Tablo 2. Yapısal Model İçin Uyum İyiliği Değerleri (Kadın)

Değişkenler Arası İlişkiler	ÖE	
	β	t
İşsizlik süresi → Parasal sıkıntı	-0.24	-
İşsizlik süresi → Genel sağlık	0.02	0.18
Parasal sıkıntı → Genel sağlık	-0.22	-2.18
Parasal sıkıntı → Yaşam tatmini	-0.15	-1.66
Genel sağlık → Özsaygı	-0.09	-0.90
Genel sağlık → Yaşam tatmini	0.43	4.72
χ^2		3.73
d.f.		4
P değeri		0.000
RMSEA		0.000
GFI		0.98
AGFI		0.94
NFI		0.92
NNFI		1.00
CFI		1.00
IFI		1.00

Tablo 2’de yapısal modele ilişkin uyum indekslerinin, $\chi^2_{(4)}=3.73$, $\chi^2/sd=0.9325$, RMSEA=0.000, GFI=0.98, AGFI=0.94, NFI=0.92, NNFI=1.00, CFI=1.00, ve IFI= 1.00 olduğu gözlenmektedir. Analiz sonuçları incelendiğinde, her iki grupta da χ^2 ve serbestlik derecesi oranının 3’ün altında olduğu, RMSEA değerinin 0.000 olduğu, GFI, AGFI, NFI, değerlerinin

0.90'ın üzerinde olduğu ve NNFI CFI ve IFI değerlerinin 0.90'ın üzerinde olduğu görülmüştür. Uyum indekslerini incelemek üzere, modele ait uyum indekslerine genel olarak bakıldığında başta χ^2/sd oranı olmak üzere tümünün uyum indeksinin kabul değeri koşullarını karşıladığı görülmüştür (Hair ve ark., 1998; Chau, 1997; Chau ve Hu, 2001).

Kadınlar için oluşturulan modeldeki sonuçlara bakarak, bu çalışmanın tüm hipotezlerinin geçerli olduğu söylenebilmektedir. Araştırmanın “işsizlik süresi ile parasal sıkıntı arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen birinci hipotezi ($\beta = -0.24$; $t = -2.42$; $p < 0.05$), “parasal sıkıntı ile genel sağlık arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen üçüncü hipotezi ($\beta = -0.22$; $t = -2.18$; $p < 0.05$), “genel sağlık ile yaşam tatmini arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen altıncı hipotezi ($\beta = 0.43$; $t = 4.72$; $p < 0.05$) doğrulanmıştır.

Bununla birlikte kadınlar için olan modelde, “işsizlik süresi ile genel sağlık arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen ikinci hipotez ($\beta = 0.02$; $t = 0.18$; $p > 0.05$), “parasal sıkıntı ile yaşam tatmini arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen dördüncü hipotez ($\beta = -0.15$; $t = -1.66$; $p > 0.05$) ve “genel sağlık ile özsaygı arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen beşinci hipotez ($\beta = -0.09$; $t = -0.90$; $p > 0.05$) doğrulanmamıştır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, işsizliğin bireyler üzerindeki psikolojik etkilerini, bu süreçte yaşanan parasal sıkıntının genel sağlık ve yaşam tatmini üzerindeki etkilerini, genel sağlığın özsaygı ve yaşam tatmini üzerindeki etkilerini açıklamak üzere yapılmıştır. Bu amaçla oluşturulmuş model kadın ve erkekler için ayrı ayrı test edilmiştir.

Kadınlar ve erkekler için doğrulanan modelde, “işsizlik süresi ile parasal sıkıntı arasında ilişki vardır” şeklinde oluşturulmuş hipotez kabul edilmiştir. Rowley ve Feather (1987), işsizliğin süresi ile parasal sıkıntı arasında pozitif anlamlı bir ilişki bulmuştur. Araştırmacılar buldukları bu sonuçların, bir kültürden diğerine değerlere, tutumlara, sosyal desteklere, aile yapılarına, ulusal geçmişlerine ve kültürel yapılarına bağlı olarak değişebileceğini ifade etmektedir. Bu çalışmada kurulan ilişki içindeki standardize edilmiş β katsayıları kadınlar ($\beta = -0.24$) ve erkekler ($\beta = -0.36$) için ayrı ayrı incelendiğinde, erkeklerin katsayısının kadınlarınkinden yüksek olduğu görülmektedir. Yani işsizlik süresince erkekler kadınlara nazaran daha fazla parasal sıkıntı yaşamaktadır. Bu durum iki şekilde açıklanabilir: Birincisi, aileyi geçindirme rolünün erkeğe yüklenmesi, ev içi işlerden sorumlu olma rolünün ise kadına yüklenmesinden kaynaklanıyor olabilir. Türkiye toplumunun ataerkil bir yapıya sahip olması sonucu eve ekmek getirmekten erkeğin sorumlu tutulması erkek işsizler üzerinde kadınlara kıyasla daha fazla baskı maddi oluşturmaktadır. İkincisi, negatif yönlü bir ilişkinin ortaya çıkması ailelerin bireylere sağladıkları maddi destekten kaynaklanıyor olabilir. Bu çalışmada aileden maddi destek alanların oranı % 42,9 olarak bulunmuştur. Yeterli düzeyde ekonomik birikimlerin varlığı, eşin çalışıyor olması, işsiz kalan bireylerin çevresinde sosyo-ekonomik destek mekanizmaların mevcut olması işsizliğin etkisel şiddetini azaltmakta ve olumsuz sonuçları daha hızlı bertaraf edilebilmektedir (Yılmaz ve ark., 2004:168).

Erkekler için doğrulanan modelde “işsizlik süresi ile genel sağlık arasında ilişki vardır” şeklinde oluşturulmuş hipotez kabul edilmesine rağmen kadınlar için oluşturulan modelde bu hipotez reddedilmiştir. Brenner ve Bartell (1983) çalışmalarında, işsizliğin süresi ile genel sağlık arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki ortaya koymuşlardır. Yüksel (2003) çalışmasında, erkeklerin kadınlara göre daha depresyonlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bunun nedeni erkeğin toplumda üstlenmiş olduğu rol ve bu rolün gerektirdiği sorumlulukları yerine getirememesi sonucu karşılaşılmış olduğu durum olabilir.

Bu çalışma kapsamında, işsizlik süresince erkeklerin psikolojik sıkıntıları (% 60,7) kadınlara oranla daha yüksek çıkmaktadır. Bu sonuç iki farklı açıdan yorumlanabilir: Birincisi, bu sonucun Türk toplumunun kültürel özellikleriyle ilişkili olduğu söylenebilir. Toplum tarafından kadına ve erkeğe farklı roller biçilmiştir. Kadının ev içi işlerle ilgilenmesi asli görevi olarak sayılırken, erkeğin dışarıda çalışması ve evine/ailesine bakması asli görevi olarak sayılmıştır. Yılmaz ve arkadaşlarının (2004) çalışması, işsizliğin erkekler ve kadınlar üzerinde etki düzeyinin farklı olduğunu göstermiştir. İşsizlik erkekleri daha şiddetli etkilemektedir. Sosyal yapıda erkeğe yüklenen “gelir getirici” rolünün yitirilmesi erkekleri kadınlara göre daha fazla etkilemektedir. Bununla birlikte kadın işsiz kaldığı dönemlerde ailesinden ve sosyal çevresinden yoğun psikolojik destek alabilmekte, daha fazla sosyalleşebilmekte ve bu sayede sıkıntısını azaltabilmektedir. İşsiz kadınlar, işsiz erkeklere nazaran arkadaşlarıyla konuşmak ve gruplarda aktif rol almak gibi semptom-odaklı başa çıkma stratejilerini daha kolayca kullanabilirler (Leana ve Feldman, 1991). İkincisi, kadınlar erkeklere oranla daha hızlı bir şekilde geçici işler bulabilmektedir. Türkiye’de ev içi işlerde (temizlik, çocuk/hasta/yaşlı bakımı gibi) çalışanların çoğunluğunun kadınlar olduğu bilinmektedir. Sigortasız çalışmaları nedeniyle sağlıklı bir veri olmamakla birlikte, 400 bin kadının ev içi işlerde çalıştığı tahmin edilmektedir.

Kadınlar ve erkekler için doğrulanan modelde “parasal sıkıntı ile genel sağlık arasında ilişki vardır” şeklinde oluşturulmuş hipotez kabul edilmiştir. Bu model Whelan (1992), Boey ve Chiu (2005) nun çalışmalarıyla tutarlı sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu ilişki içindeki standardize edilmiş β katsayıları kadın ($\beta = -0.22$) ve erkekler ($\beta = -0.30$) için ayrı ayrı incelendiğinde, erkeklerin katsayısının kadınlarınkinden yüksek olduğu görülmektedir. Parasal sıkıntının erkeklerin psikolojik sağlığını kadınlarınkinden daha fazla etkilediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu negatif yönlü ilişki, parasal sıkıntı arttıkça genel sağlık skorlarının azaldığına yani psikolojik sağlığın iyi olduğuna dair sonuçlar ortaya koymaktadır.

Bu durum iki şekilde açıklanabilir: Birinci açıklama, “öğrenilmiş çaresizlik olgusu” na atıfla yapılabilir. Seligman’ın (1975) tanımına göre öğrenilmiş çaresizlik; bireyin tepki ve davranışlarının sonuca ulaşmada boşuna olduğu ve isteklerini gerçekleştirebilmede çabalarının başarısız olması nedeniyle bireyin kaygılanması ve korku yaşaması, bu nedenle de sonucu kontrol etmek için motivasyonunda düşüş görülmesi demektir (Winefield ve ark., 1993: 100). Öğrenilmiş çaresizlik duygusunu yaşamaya yatkın insanlar için işsizlik en temel faktördür (Bjornstad, 2006: 461). İşsizlik süresinin uzamasıyla birlikte bireylerde durumu kabullenme duygusu oluşmakta ve kendilerini psikolojik anlamda sıkıntılı hissetmemeye başlamaktadırlar. Başarısız şekilde sonuçlanan iş arama faaliyetleri ve girişimlerinin de kişisel kontrol duygularını daha da zayıflatmasıyla bu kişiler öğrenilmiş çaresizliğe girmede daha savunmasız hale gelmektedirler. Çaresizliğin önemli yapıtaşını oluşturan davranış ve sonuç arasındaki ilişkisizlik ile birlikte işsiz kalınan dönemin uzaması bireyin cesaretini iyice kırarak çabalamaktan vazgeçmesini sağlayabilir (Güler, 2005: 391).

İkincisi, bu aşamada işsiz bireyler, Thomson (1997)’in ortaya koyduğu işsizlikle başa çıkma modelinde olduğu gibi “duygu odaklı baş etme” yöntemini kullanıyor olabilirler. Bu modele göre, işsiz bireyler stres yaratan olayın etkilerini hafifletmek amacıyla duygusal tepkileri ayarlamaya çalışırlar. Bunu da; maddi yardım alarak, toplumsal faaliyetlere katılarak ve sosyal destek arayarak gerçekleştirirler. İşsizlik sürecinde aileden ve sosyal çevreden alınan destek psikolojik sıkıntıları hafifletmede oldukça önemlidir (Feather, 1989: 142). Türkiye’de işsiz birey ailesinin kendisine destek vereceğine inanmaktadır (Kurt, 2010:

370). Bu çalışma bağlamında değerlendirdiğimizde de, işsizlik sürecinde sosyal çevreden (% 83'ü sosyal destek alıyor) ve aileden (% 42,9'u zorunlu giderlerini karşılayabilmek için aileden destek alıyorlar) alınan destek de psikolojik sıkıntıları hafifletmede önemli rol oynamaktadır. Birçok ülkede işsizliğe karşı en etkili korunma yöntemi olan sosyal ağların varlığının devam ettirilmesi ve aile kurumunun yaşatılması işsizliğin sağlık üzerine yapabileceği olumsuz etkiler için önemli bir koruma sağlayacaktır (Kurt, 2010: 375).

Erkekler için doğrulanan modelde “parasal sıkıntı ile yaşam tatmini arasında ilişki vardır” şeklinde oluşturulmuş hipotez kabul edilmesine rağmen kadınlar için oluşturulan bu hipotez reddedilmiştir. Carroll (2007), yaşam tatmini üzerinde gelirin etkisinin oldukça önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Yaşanan parasal sıkıntı, erkeklerin yaşam tatminini kadınlara oranla daha fazla etkilemektedir. Bu durum, kadınların az ama sürekli para kazanabilecekleri geçici işleri hızla bulabilmeleri ile açıklanabilir. Diğer taraftan erkekler için para kazanmak temel motivasyon kaynağı olarak görüldüğünden, istikrarlı ve yeterli miktarda para kazanamamak, onların yaşamdan duyduğu tatmin düzeyini daha fazla etkilemektedir.

Erkekler ve kadınlar için doğrulanan modelde “genel sağlık durumu ile özsaygı arasında ilişki vardır” şeklinde kurulan hipotez reddedilmiştir. Kadın ve erkek için doğrulanan modelde “genel sağlık ile yaşam tatmini arasında ilişki vardır” şeklinde oluşturulan hipotez kabul edilmiştir. Wanberg ve arkadaşları (1999) ve Brenner ve Bartell (1983) çalışmalarında, genel sağlık ile yaşam tatmini arasında pozitif ilişki bulmuşlardır. Bu çalışma kapsamında oluşturulan ilişkideki standardize edilmiş β katsayıları kadınlar ($\beta = 0.43$) ve erkekler ($\beta = 0.32$) için ayrı ayrı incelendiğinde, kadınların katsayısının erkeklerinkinden yüksek olduğu görülmektedir. Erkeklerle kadınlar arasındaki önemli bir farklılık da genel sağlık ile yaşam tatmini arasındaki ilişkide ortaya çıkmaktadır. Bu da, erkeklerin kendilerine toplum tarafından biçilmiş rol nedeniyle işsiz kaldıklarında kendilerini daha stresli hissetmeleri ile ve bunun da yaşam tatminini etkilemesi ile açıklanabilir.

Kaynakça

- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2004) **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı**, Sakarya Kitabevi.
- Arulampalam, W. (2001) *Is Unemployment Really Scarring? Effects of Unemployment Experiences on Wages*, **The Economic Journal**, 111 (November), 585-606.
- Aubry, T.; Tefft, B. ve Kingsbury, N. (1990) *Behavioral and Psychological Consequences of Unemployment in Blue-Collar Couples*, **Journal of Community Psychology**, 18, 99-109.
- Balat, G.U. ve Akman, B. (2004) *Farklı Sosyo-ekonomik Düzeydeki Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi*, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 14: 2, 175-183.
- Banks, M.H.; Clegg, C.W.; Jackson, P.R.; Kemp, N.J.; Stafford, E.M. ve Wall, T.D. (1980) *The use of the General Health Questionnaire as an indicator of mental health in occupational studies*, **Journal of Occupational Psychology**, 53, 187-194.
- Biçerli, M.K. (2005) **Çalışma Ekonomisi**, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Bjornstad, R. (2006) *Learned Helplessness, Discouraged Workers, and Multiple Unemployment Equilibria*, **The Journal of Socio-Economics**, 35, 458-475.

- Blien, U. (2008) *Arbeitslosigkeit als zentrale Dimension sozialer Ungleichheit*, **Aus Politik und Zeitgeschichte** (APuZ 40-41/2008) 3-15.
- Brenner, S.O. ve Bartell, R. (1983) *The Psychological Impact of Unemployment: A Structural Analysis of Cross-Sectional Data*, **Journal of Occupational Psychology**, 56, 129-136.
- Boey, K.W. ve Chiu, H.F.K. (2005) *Life Strain and Psychological Distress of Older Women and Older Men in Hong Kong*, **Aging & Mental Health**, 9:6, 555-562.
- Bolton, W., ve Oatley, K., (1987) *A Longitudinal Study of Social Support and Depression in Unemployed Men*, **Psychological Medicine**, 17, 453-460.
- Buzlu, S.; Bostancı, N.; Özbaş, D. ve Yılmaz, S. (2006) *İstanbul'da Bir Sağlık Ocağına Başvuran Kadınların Genel Sağlık Anketine Göre Ruhsal Durumlarının Değerlendirilmesi*, **STED**, 15:9, 134-138.
- Carroll, N. (2007) *Unemployment and Psychological Well-being*, **The Economic Record**, 83: 262, 287-302.
- Chau, P.Y.K. (1997) *Reexamining a model for evaluating information center success using a structural equation modeling approach*, **Decision Sciences**, 28: 2, 309-334.
- Chau, P.Y.K. ve Hu, P.J. (2001) *Information technology acceptance by individual professionals: A model of comparison approach*, **Decision Sciences**, 32: 4, 699-719.
- Chow, H.P.H (2005) *Life Satisfaction Among University Students in A Canadian Prairie City: A Multivariate Analysis*, **Social Indicators Research**, 70, 139-150.
- Clark, A.E. (2003) *Unemployment as a social norm: Psychological evidence from panel data*, **Journal of Labor Economics**, 21, 323-351.
- Çetinay, P. ve Gülseren, Ş. (2005) *Kadın Sağlığı Anketi Türkçe Formu'nun Geçerlik ve Güvenirliği*, **Nöropsikiyatri Arşivi**, 42: 1-2-3-4, 13-17.
- Çuhadaroğlu, F. (1985) *Gençlerde Benlik Saygısı İle İlgili Bir Araştırma*, **XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nöroloji Bilimleri Kongresi**, Mersin.
- Demirüstü, C.; Binboğa, D.; Öner, S. ve Özdamar, K. (2009) *Üniversite Öğrencilerinin Genel Sağlık Anketi Skorları ve Stresle Başetme Yöntemleri Arasındaki İlişki*, **Türkiye Klinikleri J. Med.Sci.**, 29:1, 70-76.
- Deprez, E.E. (2009) *Study Shows Psychological Impact of Unemployment*, **Business Week Online**, 11.
- Dew, M.A.; Bromet, E.J. ve Penkower, L. (1992) *Mental Health Effects of Job loss in Women*, **Psychological Medicine**, 22, 751-764.
- Diener, E.; Emmons, R.A.; Larsen, R.J. ve Griffin, S. (1985) *The Satisfaction with Life Scale*, **Journal of Personality Assessment**, 49:1, 71-75.
- Ensminger, M.E. ve Celentano, D.D. (1990) *Gender differences in the effect of unemployment on psychological distress*, **Social Science&Medicine**, 30, 469-477.
- Feather, N.T. (1982) *Unemployment and its psychological correlates: A study of depressive symptoms, self-esteem, Protestant ethic values, attributional style, and apathy*, **Australian Journal of Psychology**, 34, 309-323.

- Feather, N.T. (1989) **The Psychological Impact of Unemployment**, Springer-Verlag New York Berlin Heidelberg.
- Feather, N.T. ve Barber J.G. (1983) *Depressive reactions and unemployment*, **Journal of Abnormal Psychology**, 92, 185-195.
- Feather, N.T. ve O'Brien, G.E. (1986) *A longitudinal study of the effects of employment and unemployment on school-leavers*, **Journal of Occupational Psychology**, 59, 121-144.
- Goldberg, D.P. (1972) **The detection of psychiatric illness by questionnaire**, London: Oxford University Press.
- Graetz, B. (1993) *Health Consequences of Employment and Unemployment: Longitudinal Evidence For Young Men and Women*, **Social Science and Medicine**, 36, 715-724.
- Güler-Kümbül, B. (2005) *İşsizlik ve Yarattığı Psikososyal Sorunların Öğrenilmiş Çaresizlik Bağlamında İncelenmesi*, **İstanbul Üniversitesi Yayınları Prof. Dr. Toker Dereli için hazırlanan Hakemli Armağan Kitap**, 373-394.
- Hair, J.F.; Anderson, R.E.; Tatham, R.L. ve Black, W.C. (1998) **Multivariate data analysis with readings**, Prentice-Hall, Englewood cliffs, NJ.
- Hartley, J.F. (1980) *The Impact of Unemployment Upon The Self-Esteem of Managers*, **Journal of Occupational Psychology**, 53, 147-155.
- Hepworth, S.J. (1980) *Moderating factors of the psychological impact of unemployment*, **Journal of Occupational Psychology**, 53, 139-145.
- Hollederer, A. (2008) *Psychische Gesundheit im Fall von Arbeitslosigkeit*, **Zeitschrift Praktische Arbeitsmedizin**, 12, 29-32.
- [<http://www.tuik.gov.tr>] (14.04.2011)
- Irmak, S. ve Kuruüzüm, A. (2009) *Turkish Validity Examination of the Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale*, **Social Indicators Research**, 92, 13-23.
- Jackson, C. (2007) *The General Health Questionnaire*, **Occupational Medicine**, 57, 79.
- Jackson, P.R.; Stafford, E.M.; Banks, M.H. ve Warr, P.B. (1983) *Unemployment and psychological distress in young people: The moderating role of employment commitment*, **Journal of Applied Psychology**, 68, 525-535.
- Jöreskog, K.G. ve Sörbom D. (2004) **LISREL 8.7 for Windows** [Computer Software]. Lincolnwood, IL: Scientific Software International, Inc.
- Kassenboehmer, S.C. ve Haisken-DeNew, J.P. (2009) *You're Fired! The Causal Negative Effect of Entry Unemployment on Life Satisfaction*, **The Economic Journal**, 119, 448-462.
- Kelleci, M.; Aşti, N. ve Küçük, L. (2003) *Bir Sağlık Ocağına Başvuran Kadınların Genel Sağlık Anketine Göre Ruhsal Durumları*, **C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu**, 7:2, 11-14.
- Kılıç, C. (1996) *Genel Sağlık Anketi: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması*, **Türk Psikiyatri Dergisi**, 7: 83-89.
- Kokko, K. ve Pulkkinen, L. (1998) *Unemployment and Psychological Distress: Mediator Effects*, **Journal of Adult Development**, 5: 4, 205-217.

- Kokko, K.; Pulkkinen, L. ve Puustinen, M. (2000) *Selection into long-term unemployment and its psychological consequences*, **International Journal of Behavioral Development**, 24:3, 310-320.
- Kumaş, H. (2001) *İşsizliğin Psiko-Sosyal Boyutu ve Çalışma Yaşamına İlişkin Değerler Üzerindeki Etkileri*, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 3: 4.
- Kurt, Ş. (2005) **İşsizliğin Sosyo- Ekonomik Analizi: Sosyal Açından Türkiye Örneği**, **İstanbul Üniversitesi**, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kurt, Ş. (2010) *İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçları ve Türkiye Üzerine Muhtemel Etkileri*, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 357-379, [iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/ssk/kitap51/10.doc]
- Leana, C.R. ve Feldman, D.C. (1991) *Gender Differences in Responses to Unemployment*, **Journal of Vocational Behavior**, 38: 1, 65-77.
- Mak, W.W.S.; Chen, S.X.; Wong, E.C. ve Zane, N.W.S. (2005) *A Psychosocial Model Of Stress-Distress Relationship Among Chinese Americans*, **Journal of Social and Clinical Psychology**, 24:3, 422-444.
- McKee-Ryan, F.M.; Song, Z.; Wanberg, C.R. ve Kinicki, A.J. (2005) *Psychological and Physical Well-Being During Unemployment: A Meta-Analytic Study*, **Journal of Applied Psychology**, 90:1, 53-76.
- Mütevellioğlu, N. ve Bato Çizel, R. (2010) *İşsizlik ve Sosyal Haklar: Bir Alan Araştırmasının Bulguları*, **Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu II**, 279-298.
- OECD, Beschäftigungsausblick, 2009.
- Promberger, M. (2008) *Arbeit, Arbeitslosigkeit und soziale Integration*, (APuZ 40-41/2008), 7-15.
- Powdthavee, N. (2007) *Are There Geographical Variations In The Psychological Cost Of Unemployment In South Africa?*, **Social Indicators Research**, 80, 629-652.
- Razı, G.S.; Kuzu, A.; Yıldız, A.N.; Ocağcı, A.F. ve Arifoğlu, B.Ç. (2009) *Çalışan Gençlerde Benlik Saygısı, İletişim Becerileri ve Stresle Baş Etme*, **TAF Preventive Medicine Bulletin**, 8:1, 17-26.
- Rosenberg, M. (1965) **Society and the adolescent self-image**. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Rowley, K.M. ve Feather, N.T. (1987) *The Impact of Unemployment in Relation to age and Length of Unemployment*, **Journal of Occupational Psychology**, 60, 323-332.
- Seligman, M.E.P. (1975) **Helplessness**, San Francisco: Freeman.
- Shamir, B. (1985) *Sex Differences in Psychological Adjustment to Unemployment and Reemployment: A Question of Commitment, Alternatives or Finance?*, **Social Problems**, 33: 1, 67-79.
- Shamir, B. (1986) *Self-Esteem and The Psychological Impact of Unemployment*, **Social Psychology Quarterly**, 49:1, 61-72.
- Shams, M. (1993) *Social Support and Psychological Well-Being Among Unemployed*, **British Asian Men**, 21: 3, 175-186.

- Stokes, G. ve Cochrane, R. (1984) *A Study of the Psychological Effects of Redundancy and Unemployment*, **Journal of Occupational Psychology**, 57, 309-322.
- Tiggemann, M. ve Winefield, A.H. (1984) *The Effects of Unemployment on the Mood, Self-esteem, Locus of control, and depressive affect of school-leavers*, **Journal of Occupational Psychology**, 57, 33-42.
- Wanberg, C.R.; Carmichael, H.D. ve Downey, R.G. (1999) *Satisfaction at last job and unemployment: a new look*, **Journal of Organizational Behavior**, 20, 121-131.
- Warr, P. ve Jackson, P. (1984) *Men Without Jobs: Some Correlates of age and Length of Unemployment*, **Journal of Occupational Psychology**, 57, 77-85.
- Whelan, C.T. (1992) *The Role of Income, Life-Style Deprivation and Financial Strain in Mediating the Impact of Unemployment on Psychological Distress: Evidence from the Republic of Ireland*, **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, 65, 331-344.
- Winefield, A.H. ve Tiggemann, M. (1990a) *Length of Unemployment and Psychological Distress: Longitudinal and Cross-sectional Data*, **Social Science & Medicine**, 31: 4, 461-465.
- Winefield, A.H. ve Tiggemann, M. (1990b) *Employment Status and Psychological Well-Being: A Longitudinal Study*, **Journal of Applied Psychology**, 75: 4, 455-459.
- Winefield, A.H.; Tiggemann, M. ve Winefield, H.R. (1991) *The psychological impact of unemployment and unsatisfactory employment in young men and women: Longitudinal and cross-sectional data*, **British Journal of Psychology**, 82, 473-486.
- Winefield, A.H.; Tiggemann, M.; Winefield, H.R. ve Goldney, R.D. (1993) **Growing Up With Unemployment**, Routledge 11 New Fetter Lane, London.
- Yılmaz, T.; Fidan, F. ve Karataş, V. (2004) *İşsizliğin sosyo-psikolojik sonuçları: sosyo-demografik özelliklere göre bireylerin tutumları: bir alan araştırması*, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 48, 163-183.
- Yüksel, İ. (2003) *İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçlarının İncelenmesi (Ankara Örneği)*, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 4: 2, 21-38.